

กัณฑ์ที่ ๒๑ 1 อริยธรรมาภา

๑๙ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๙๗

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส (๓ ทน)

ยสฺส สทุธา ตถาคเต อจลา สุปติญฺจิตา

สีลญฺจ ยสฺส กลฺยาณํ อริยกนฺตํ ปสฺสิตํ

สงฺฆे ปสาโท ยสฺสตฺถิ อชฺชุกฺตญฺจ ทสฺสนํ

อทลฺหิโทติ ตํ อามุ อโมฆนฺตสฺส ชีวิทํ

ตสฺมา สทุธญฺจ สีลญฺจ ปสาทํ ธมฺมทสฺสนํ

อนฺุญฺจเชถ เมธาวิ สรํ พุทฺธาน สาสนนฺติฯ

ข.อ.(บาลี) ๓๓/๑๗๔/๓๘๕-๓๘๖

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงธรรมิกถาในวันกลางเดือน ๔ นี้ แสดงในเรื่อง อริยธรรมาภา แปลว่า ทรัพย์ของพระอริยเจ้า หรือแปลว่าทรัพย์อันประเสริฐ จะแสดงตามวาระพระบาลีคือความเป็นสยาม ภาษาตามมตยาธิบาย พอเป็นเครื่องปฏิการสนองพระองค์ศรัทธา ประดับสติปัญญาคุณสมบัติของท่านพุทธบริษัท ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต บรรดามาสโมสรในสถานที่นี้ทุกถ้วนหน้า

ยสฺส สทุธา ตถาคเต อจลา สุปติญฺจิตา ความเชื่อไม่หวั่นไหวตั้งอยู่ด้วยดีแล้วในพระตถาคตเจ้ามีอยู่ แก่บุคคลใด สีลญฺจ ยสฺส กลฺยาณํ อริยกนฺตํ ปสฺสิตํ ศีลที่ดีงามอันพระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญแล้ว มีอยู่แก่บุคคลใด สงฺฆे ปสาโท ยสฺสตฺถิ ความเลื่อมใสในพระสงฆ์มีอยู่แก่บุคคลใด อชฺชุกฺตญฺจ ทสฺสนํ ความเห็นซึ่งเป็นธรรมชาติตรงมีอยู่แก่บุคคลใด อทลฺหิโทติ ตํ อามุ นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวว่า บุคคลนั้นเป็นคนไม่จน เป็นคนมั่งมี อโมฆนฺตสฺส ชีวิทํ ความเป็นอยู่ของคนนั้นไม่เปล่าจากประโยชน์ ตสฺมา สทุธญฺจ สีลญฺจ ปสาทํ ธมฺมทสฺสนํ อนฺุญฺจเชถ เมธาวิ สรํ พุทฺธาน สาสนํ เพราะเหตุนั้น ผู้มี ปัญญาเมื่อมาระลึกถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลายแล้ว ควรประกอบความเชื่อและประกอบศีล ประกอบความเลื่อม ใส ประกอบความเห็นธรรมไว้ในใจเนืองๆ เกิด ประเสริฐนัก

นี่เนื้อความของพระบาลี คคือความเป็นสยามภาษาได้ความเท่านี้ ต่อแต่นี้จะอธิบายขยายความ เป็นลำดับไป เพราะเราท่านทั้งหลายเป็นคนไม่มีทรัพย์ในโลกนี้ เป็นเครื่องอุ้มใจ ให้นึกถึงเงินที่รัฐบาล ใช้จ่ายก็มีไม่พอใช้ หรือจะนึกถึงสมบัติอันใดไม่พอใช้ทั้งนั้น ที่เป็นภิกษุสามเณร อุบาสกอุบาสิกา เมื่อ มาระลึกเช่นนี้แล้ว เราควรจะต้องใจให้ผ่องแผ้ว เรามาประสบพบพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงประทาน อริยทรัพย์ไว้ เป็นอเนกอนันต์สุดที่จะพรรณนา

บัดนี้จะชี้แจงแสดงตามวาระพระบาลี คคือความเป็นสยามภาษาไว้เป็นลำดับไป ความเชื่ออันนี้แหละให้ รักษาไว้ให้มั่นในขันธสันดาน ชื่อ อจลา ไม่กลับกลอก ความเชื่อที่ไม่กลับกลอก ตั้งมั่นด้วยดีแล้วใน พระตถาคตเจ้ามีอยู่แก่บุคคลใด ความเชื่ออันนี้ควรส่ำทับให้แน่นอนไว้ในใจ ความเชื่อนี้เป็นตัวสำคัญ

ในการปฏิบัติศาสนา ถ้าความเชื่อนี้ไม่แน่นอน งอนแง่นคลอนแคลนแล้ว จะเอาตัวรอดไม่ได้ ถ้าความเชื่อไม่งอนแง่นไม่คลอนแคลนแน่นอนแล้ว จะเอาตัวรอดได้ ความเชื่อที่งอนแง่นคลอนแคลน ไม่มั่นคงนั้นเป็นโงน ตั้งใจตรงลงไปว่าจะปฏิบัติในพุทธศาสนาเหมือนภิกษุสามเณร ทอดตัวลงไปแล้วว่าเป็นพระจริงๆ เป็นเณรจริงๆ คอยรักษาความจริงอันนั้นไว้ อย่าให้กลับกลอกได้ อุบาสกอุบาสิกาที่เหมือนกัน ทอดตัวลงไปแล้วจะต้องเป็นอุบาสกอุบาสิกาจริงๆ แล้วรักษาความจริงอันนั้นไว้อย่าให้กลับกลอกงอนแง่นคลอนแคลนได้ นี่รักษาความจริงไว้ได้ ได้ชื่อว่าความเชื่ออันนั้นไม่งอนแง่นคลอนแคลน ตั้งมั่นด้วยดีแล้วในพระตถาคตเจ้า

ธมฺมกาโย อหิ อิติปิ เราผู้ตถาคตคือธรรมกาย พระตถาคตเจ้าน่ะคือ ธรรมกาย เชื้อธรรมกายนั่นเอง ไม่ใช่เชื้อลอกแลกไปทางใดทางหนึ่ง เชื้อธรรมกาย ให้เห็นธรรมกาย ให้เป็นธรรมกาย ถ้าเห็นธรรมกายเป็นธรรมกายแล้ว แก้อธรรมกายนั้นให้สะอาด ให้ผ่องใสหนักขึ้น อย่าให้ยุ่ง อย่าให้มัวหมอง ถ้าเห็นบ้างไม่เห็นบ้าง อย่างนั้นยังงอนแง่น ยังใช้ไม่ได้ ถ้าเห็นเสียแจ่มใสบริสุทธิ์ ไม่มีราศีเหมือนกระจกส่องเงาหน้า เจ้าของเห็นเวลาไรแล้วยืมจำเวลานั้น ไม่ได้ซุบซิดเศร้าหมองเลย ผ่องใสอย่างนี้ เชื้อลงไปขนาดนี้ นี่เป็นที่พึ่งของเราจริง สิ่งอื่นไม่มี ให้แน่นอนลงไปเสียอย่างนี้ เมื่อแน่นอนลงไปเช่นนี้แล้ว ก็เห็นธรรมกายนั่นเองเป็นใหญ่ สิ่งอื่นเป็นใหญ่กว่านี้ไม่มี หมดทั้งสากลโลก หมดในธาตุในธรรม ที่จะเป็นใหญ่กว่าธรรมกายนี้ไม่มี ให้แน่นอนเสียในใจอย่างนี้ มันคงลงไปอย่างนั้น ไม่งอนแง่นไม่คลอนแคลน จริงลงไปอย่างนั้น แล้วใจต้องนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกายที่เดียว คำมีดึกดื่นเที่ยงคืนไม่ลุก ลืมตาก็แจ่มอยู่กับธรรมกายนั้น เมื่อนอนหลับเข้าก็แล้วไป เข้าที่ไปจนกระทั่งหลับอยู่กับธรรมกาย ตื่นขึ้นก็ติดอยู่กับดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกายนั้น แจ่มจ้าอยู่เสมอ นี่แหละเจอแล้วซึ่งพระตถาคตเจ้า นั่นตัวพระตถาคตเจ้าที่เดียว เมื่อเชื้อลงไปเช่นนี้เรียกว่าไม่กลับกลอก ถ้าไม่กลับกลอกต้องทำสูงหนักขึ้นไปไม่กลับกลอกแต่ตอนต้น แต่ว่ายังเป็นโคตรภูบุคคลยังกลับกลอกอยู่ ให้เข้าถึงพระโสดาเสียจึงจะไม่กลับกลอก เข้าถึงพระโสดาก็ใกล้กับโคตรภู เข้าถึงพระสกทาคาเสีย นั้นจึงจะแน่นแฟ้นขึ้น ถึงพระสกทาคาแล้วก็ยังมีกามราคะ พยาบาท อย่างละเอียดอยู่ ให้ถึงพระอนาคาเสีย กามราคะ พยาบาท อย่างละเอียดหมดไป แต่ว่ายังไม่ถึงวิราคธาตุวิราคธรรมได้ ให้อุตสาห์พยายามทำให้สูงขึ้นไปกว่านั้น ละรูปราคะ อรูปราคะ มานะ อูหัจจะ อวิชชา ให้ได้ ให้เข้าถึงพระอรหัตเสียทีเดียว เข้าถึงพระอรหัตแล้ว อินุทซีลูบโม ดุจดังว่า เสาเขื่อนปักเขื่อนไว้ ลมพัดมาแต่ทิศทั้ง ๔ ทั้ง ๘ ไม่เขยื้อน ตั้งมั่นทีเดียว อจลสทฺธา ไม่กลับกลอกแน่นอนทีเดียว

ถ้าแม้ว่าปุถุชน หลิงก็ดี ชายก็ดี ทำใจแนได้ขนาดนั้นละก็ แปลว่านับถือศาสนา เป็นเบอร์ ๑ ไม่มี ๒ มาเทียบละ แน่นขนาดนั้น แน่นแค่ไหน แน่นไปจริงๆ เชื้อในพระตถาคตเจ้า เชื้อในธรรมกายลงไปแค่ชีวิต แน่นแค่ชีวิต แม้จะตายเสียก็ตายไปเถอะ ที่จะไม่ให้เชื้อธรรมกายละก็เป็นไม่ได้เด็ดขาด ฆ่าเสียก็ยอม ตายก็ตายไป ให้เชื่อกันจริงลงไปอย่างนี้ อย่างนี้ได้ชื่อว่าตั้งมั่นด้วยดีแล้วในพระตถาคตเจ้า นี่เป็นข้อต้น

ข้อที่ ๒ รองลำดับลงไป สีลนุจ ยสฺส กลฺยาณํ อริยกนฺตํ ปสฺสิตํ สีลอันตังงามที่พระอริยเจ้าทั้งหลาย ยินดี อันพระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญแล้ว สีลตังงาม นั้นสีลอะไร สีลอยู่ที่ไหน สีลเป็นอย่างไร สีล บริสุทธิ์นั้นแหละ เรียกกัลยาณศีล บริสุทธิ์กาย บริสุทธิ์วาจา ไม่มีร่องรอยเสียเลย บริสุทธิ์เจตนา ซึ่ง เข้าไปกว่ากายวาจาอีก บริสุทธิ์เจตนาหมายความว่า เจตนาความคิดอ่านทางใจก็บริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ไม่มีราคะ ความคิดอ่านทางใจ เห็นสีลจริงๆ อย่างนี้ เรียกว่ากัลยาณศีลที่พระอริยเจ้าชอบใจ อันพระ อริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญแล้ว สีลที่สำหรับเป็นทางไปของพระพุทธเจ้าพระอรหันต์ทั้งหลายที่เรียกว่า เป็นกัลยาณศีลนั้น สีลเป็นทางไปของพระพุทธเจ้าพระอรหันต์ทั้งหลาย เป็นสีลดวงใส เท้าดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ อยู่ในศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์

ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ โสบริสุทธิ เท้าฟองไข่แดงของไก่ สีลเท้าดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ อยู่ใน กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์นั้น ของใหญ่อยู่ในของเล็กอย่างไร? ชนกับพานไม่รับกันได้ กระจกชักรูป กล้องชักรูป ของใหญ่เข้าไปอยู่เท่าไรก็ได้ สีลที่บริสุทธิ์สะอาด เป็นดวงใส เท้าดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ โสบริสุทธิ์ดุจกระจกส่องเงาหน้า กลมรอบตัว

สีลนั้นแหละ ปสฺสิตํ พระอริยเจ้าชอบใจนัก พระอริยเจ้าสรรเสริญนัก สีลอย่างนี้ทางที่จะไปเป็น พระพุทธเจ้าพระอรหันต์ ต้องไปกลางดวงสีลนี้เท่านั้น ทางอื่นไปไม่ได้เด็ดขาด นี่แหละ ช่องนี้แหละ ดวงนี้แหละจนวนัยปิฎก เป็นยอดรวมยอดของวินัยปิฎกทีเดียว แล้วก็ต้องไปทางนี้แหละ จะไปสักที่ กาย ๆ ก็มีสีลดวงนี้เป็นต้นเรื่อยไปดังนี้แหละ สีลดวงนี้เป็นสีลสำคัญ สีลทางมรรคผลทีเดียว นี่แหละ ตัวอริสีลทีเดียว ไม่ใช่ปรกตสีล

เมื่อเข้าใจอย่างนี้แล้ว ต้องเข้าใจถึงสีลดวงนี้ ถ้าปฏิบัติพระพุทธศาสนาเข้าถึงสีลดวงนี้ไม่ได้ละก็ ไม่ถูก ทางไปของพระพุทธเจ้าพระอรหันต์ ให้รู้ชัดอย่างนี้ทีเดียว เมื่อรู้ชัดอย่างนี้ละก็ ที่เข้าถึงแล้วก็อุตสาห ิ พยายามเลื่อมใสในธรรมต่อไป ที่เข้ายังไม่ถึงก็อุตสาห ิ พยายามเข้าให้ถึง ให้เป็นหนึ่งแนลงไป ไม่ให้ เสียที่ที่มาประสบพบพระพุทธศาสนา ถ้าว่ามีสีลอันตังงามที่พระอริยเจ้าใคร่ ที่พระอริยเจ้าชอบใจเช่นนี้ มีอยู่แก่บุคคลใด ก็ได้ชื่อว่าบุคคลนั้นมีภูมิใจอยู่ เอิบอิมใจอยู่ นี่เป็นข้อแก้สีล

ความเลื่อมใสเป็นข้อ ๓ ต่อไป สงฺฆเ ปสาโท ยสฺสตุถิ ความเลื่อมใสในพระสงฆ์มีอยู่แก่บุคคลใด ข้อ ต้นเรากล่าวว่า พุทฺโธ ถึงพระพุทธเจ้า ข้อที่ ๒ นั้นเป็นสีลไป ข้อที่ ๓ นี้มาเป็นพระสงฆ์ ความเลื่อมใส ในพระสงฆ์ ความเลื่อมใสในพระสงฆ์ นั้นเลื่อมใสอย่างไร พระสงฆ์นี้ท่านประพฤติน่าเลื่อมใส ท่าน ประพฤติดี เป็นภิกษุสามเณรประพฤติดีละก็ อาจจะเป็นอายุพระพุทธศาสนาได้ดี เหมือนพระเจ้าศรีธรรมา โศกราชเห็นนิโครธสามเณรเข้า เห็นมารยาทเรียบร้อย สวรรวมกาย วาจา ดีไม่มีที่ติ ใ้ให้ ราชบุรุษไปตามนิมนต์ คนหนึ่งไป พอกลับตัวก็ใช้อีกคนหนึ่งไป ใช้ติดกันเรื่อยไป เลยทีเดียว กลัวจะไม่ ได้พอสามเณรมา ได้สามเณรมาสมความปรารถนาแล้วให้นั่งบนที่นั่งของพระองค์ ใต้เศวตฉัตร ๙ ชั้น อาราธนาให้แสดงธรรม พอสามเณรก็แสดงเป็นเรื่องไป นิโครธสามเณรนะฉลาดเฉลียวนัก ประพฤติดี พระเจ้าศรีธรรมาโศกราช เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ได้บำรุงพระพุทธศาสนาเพราะนิโครธสามเณร

องค์นั้นแหละ เป็นตัวสำคัญ ภิกษุสามเณรในบัดนี้ ถ้าประพุดิตัวดีถึงขนาดนั้น ก็ได้ชื่อว่าเป็นอายุ พระพุทธศาสนา เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของประชุมชนทั้งหลาย ควรเอาเป็นตำรับตำรา ถือเอาไว้เป็น เนติแบบแผนทีเดียวอย่างนั้น นี่เป็นความเห็นที่มนุษย์ปุถุชนเห็นกันอย่างนี้ ว่าเลื่อมใสในพระภิกษุ สามเณรอย่างนี้ เลื่อมใสซึ่งเข้าไปกว่านั้นต้องปฏิบัติเข้าไปถึงจิตถึงใจ เข้าไปถึงธรรมกาย ตั้งแต่พระ ตถาคตเจ้าเป็นตัวธรรมกาย ศีลที่จะเข้าธรรมกายเพราะอาศัยเดินถูกทางศีล เข้าไปถึงสมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะ กว่าจะเข้าถึงพระสงฆ์นะ ไกลลิบ เข้าถึงดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกาย แล้วจะเห็นชัด

บัดนี้ที่เราเป็นมนุษย์อยู่เราควรเลื่อมใสใคร เราควรเลื่อมใสกายมนุษย์ละเอียดซี กายมนุษย์ละเอียด รักษาดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ไว้ กายมนุษย์ที่จะอยู่ได้เป็นหลักฐานมั่นคงนี้ กายมนุษย์ละเอียด นั้นแหละเขารักษาดวงธรรมไว้ไม่ให้เป็นอันตราย นั้นแน่ นำเลื่อมใสเขาอย่างนี้ เขาทำให้เราเป็นอยู่ โดยสะดวกสบาย นี่ชั้นหนึ่ง

ถ้าเข้าไปชั้นที่ ๒ พุดถึงกายมนุษย์ละเอียด นั่นก็ต้องอาศัยกายทิพย์เข้าไปรักษาดวงธรรมที่ทำให้เป็น กายมนุษย์ละเอียดไว้ ให้กายมนุษย์ละเอียดอยู่เป็นสุขสำราญ เบิกบานใจไป ว่านี่กายมนุษย์ละเอียด นำเลื่อมใส

กายทิพย์นำเลื่อมใส กายทิพย์ละเอียดเขารักษาดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายทิพย์ไว้ กายทิพย์อยู่เบิกบาน สำราญใจ เพราะกายทิพย์ละเอียดรักษาดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายทิพย์ไว้

กายรูปพรหมรักษาดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายทิพย์ละเอียดไว้ นำเลื่อมใส

กายรูปพรหมละเอียดรักษาดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายรูปพรหมหยาบนั้นไว้ไม่ให้หายไป ถ้าหายไป รูป พรหมหยาบก็อยู่ไม่ได้ นำเลื่อมใส

กายอรูปพรหมรักษาดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายรูปพรหมละเอียดไว้ ไม่ให้หายไป ให้อยู่เป็นสุขสำราญ เบิกบานใจ นำเลื่อมใส

กายอรูปพรหมละเอียดรักษาดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายอรูปพรหมไว้ ไม่ให้หายไป กายอรูปพรหมเบิก บานสำราญใจ นำเลื่อมใส

ธรรมกายรักษาดวงธรรมที่ทำให้เป็นอรูปพรหมละเอียดไว้ กายอรูปพรหมละเอียด จึงเบิกบานสำราญ ใจอยู่ได้ นำเลื่อมใส

กายธรรมละเอียดรักษาดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกายไว้ นั้นแน่ กายธรรมละเอียดนั้นเป็นสังฆรัตนะ เป็นพระสงฆ์แท้ๆ ต้องแสดงอย่างนี้ถึงจะรู้ชัดว่า ความเลื่อมใสในสงฆ์นะเลื่อมใสอย่างไร เลื่อมใสว่า รักษาดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกายไว้ ถ้าว่าไม่รักษาไว้แล้ว ดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกายนั้นก็อยู่ไม่ ได้ กายธรรมก็ไม่มี เพราะฉะนั้น นำเลื่อมใสพระสงฆ์ รักษาดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกายไว้

นี่แหละพระพุทธเจ้าท่านสรรเสริญนัก พระสงฆ์นั้นท่านประพฤติปฏิบัติอย่างนี้แหละ เป็นหน้าที่รักษา  
ดวงธรรมนั้นแหละ ท่านถึงได้ยืนยันตามตำรับตำราว่า สงฺเขน ธาโรโต ธรรมอันพระสงฆ์ทรงไว้ ดวง  
ธรรมที่ทำให้เป็นกายธรรม พระสงฆ์ทรงไว้

ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ กายมนุษย์ละเอียดทรงไว้ ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ละเอียด  
กายทิพย์ทรงไว้ ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายทิพย์หยาบ กายทิพย์ละเอียดทรงไว้ ดวงธรรมที่ทำให้เป็น  
กายทิพย์ละเอียด กายรูปพรหมทรงไว้ ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายรูปพรหม กายรูปพรหมละเอียดทรง  
ไว้ ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายรูปพรหมละเอียด กายอรูปพรหมทรงไว้ ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายอรูป  
พรหมหยาบ กายอรูปพรหมละเอียดทรงไว้ ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายอรูปพรหมละเอียด กายธรรม  
ทรงไว้ ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายธรรม กายธรรมละเอียดทรงไว้

กายธรรมละเอียดนั่นเองตัวสังขารัตนะ พระสงฆ์ผู้ทรงธรรมรัตนะไว้ ทรงไว้แบบนี้ ให้อู้จักหลักอันนี้  
ความเลื่อมใสในพระสงฆ์จะเริ่มต้น คนไม่เป็นธรรมกายก็เลื่อมใส อย่างพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช ผู้  
ประพฤติดีประพฤติชอบ เป็นภิกษุสามเณรก็ดี เป็นอุบาสกอุบาสิกาก็ดี เลื่อมใสอย่างนั้น เลื่อมใสขั้น  
นั้นก่อน แล้วก็ขั้นๆ เข้าไป จนกระทั่งถึงเลื่อมใสในพระสงฆ์จริงๆ สงฺเข ปสาโท ยสุสตุถิ ความ  
เลื่อมใสมีอยู่ในบุคคลใด นี่ท่านประสงค์เอาเลื่อมใสในพระสงฆ์สักซึ่งอย่างนั้น คนเลื่อมใสในพระ  
ตถาคตเจ้าต่อนั้น เลื่อมใสในธรรมกายอยู่แล้ว ศีลก็ต้องเป็นหนทางธรรมกาย เลื่อมใสในพระสงฆ์  
อย่างนี้ เพราะพระสงฆ์ท่านก็เป็นสังขารัตนะขององค์นั้น จึงจะถูกตัดถูกส่วน นี่แหละเราควร  
เลื่อมใสให้มันเข้าไปในพระสงฆ์ เมื่อความเลื่อมใสในพระสงฆ์มีอยู่กับบุคคลใดแล้ว บุคคลนั้นก็ภูมิใจ  
อีกเหมือนกัน นี่ข้อ ๓

ข้อที่ ๔ อุกฺกุตญฺจ ทสฺสนํ ทสฺสนํ แปลว่าความเห็น อุกฺกุตญฺจ ความเห็นซึ่งเป็นธรรมชาติตรง ความ  
เห็นตรงนะเห็นอย่างไร นี่เราควรรู้จัก ความเห็นตรงนี้เป็น ข้อสำคัญนัก ภิกษุสามเณร อุบาสก  
อุบาสิกา เมื่อเขาให้ลงความเห็นอย่างหนึ่งอย่างใด เขาบอกว่าต้องลงความเห็นให้ตรง เราจะลงความ  
เห็นอย่างไรจึงจะเห็นตรง นึกดูซิว่า ต้องลงความเห็นให้ตรงนะ เราก็ต้องดูว่าดูที่เขาให้ลงความเห็น ดู  
ว่าดูอะไรที่เขาให้ลงความเห็น มีคนอยู่ ๒ คน เขาเล่าให้ฟังว่าคนนี้เป็นอย่างนี้ เข้าให้ลงความเห็นซิ  
คนไหนผิดคนไหนถูก ก็บอกว่าคนไหนผิดคนไหนถูก เราจะลงความเห็นอย่างไรมันจึงจะถูกจริง นี่  
ความเห็นผืน ๆ ละ ให้ลงความเห็นผืนๆ ก่อน วิวาทกันทั้ง ๒ ข้าง ข้างไหนผิดข้างไหนถูก ถ้าวาง  
ความเห็นถูกคนที่ผิดจริงๆ เข้าละก็ ความเห็นอันนั้นมันก็ ถูกละซี ถูกนั้นแหละเป็นธรรม ถ้าวัดแล้ว  
ไม่เป็นธรรม

นี่แหละความเห็นอันนี้แหละเป็นตัวอย่าง เป็นตำรับตำรา ความเห็นเป็นข้อสำคัญนัก จะเปิดมุ้งเห็น  
ขโมยเลยไม่ได้ จะไปเที่ยวสงสัยเขาเรื่อยเปื่อยอย่างนั้นไม่ได้ ต้องให้ถูกตามความจริง ถูกตามความ  
จริงที่เรียกว่าความเห็นซึ่งเป็นธรรมชาติตรงนั้น ตรงตลอด ตรงทำนองคลองธรรม ตั้งแต่ศีลบริสุทธิมา  
เห็นศีลบริสุทธิว่าถูก นอกจากนั้น ไม่บริสุทธิไม่ถูก แล้วก็เห็นศีลที่บริสุทธิและไม่บริสุทธิ ศีลที่พระอรหันต์

เจ้าใคร่ พระอริยเจ้าขอบใจ ก็เห็นถูกต้องตามรอยศีลนั้น ไม่เคลื่อนจากศีลนั้น แล้วก็เลื่อมใสในพระสงฆ์ ตั้งแต่สงฆ์บริสุทธิ์ สามเณรบริสุทธิ์ ดุจนิโครธสามเณร บริสุทธิ์เป็นลำดับมา ตามความจริงของภิกษุสามเณร นั้นความเห็นอันนั้นก็ถูกนี้ ตรงนี้ ได้ชื่อว่าตรงเหมือนกัน ไม่ใช่คลาด ความเห็นซึ่งเป็นธรรมชาติตรงนะ

ในบทท้ายท่านแสดงหลักไว้ว่า ธมฺมทสฺสนิ เห็นธรรมนั่นเอง เห็นธรรมนะ เห็นอะไร? เห็นดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ละซิ นี่แหละ ธรรมดวงนี้แหละ ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ละเอียด ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายทิพย์ ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายทิพย์ละเอียด ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายรูปพรหม ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายรูปพรหมละเอียด ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายอรูปพรหม ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายอรูปพรหมละเอียด ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายธรรม ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายธรรมละเอียด ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายโสภา ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายโสภาละเอียด ดวงธรรมที่ทำให้เป็นพระสกทาคา ดวงธรรมที่ทำให้เป็นพระสกทาคาละเอียด ดวงธรรมที่ทำให้เป็นพระอนาคา ดวงธรรมที่ทำให้เป็นพระอนาคาละเอียด ดวงธรรมที่ทำให้เป็นพระอรหัต ดวงธรรมที่ทำให้เป็นพระอรหัตละเอียด นั่นแน่ เห็นดวงธรรมนั้น จึงจะได้ชื่อว่าเห็นตรง ถ้าเห็นโนนก็ธรรมนี้ก็ธรรม เอากันละคราวนี้ยุ่งแน่ เดี่ยวนี้พวกเราทั้งหมดนี้แหละ ทั้งภิกษุสามเณร อุบาสกอุบาสิกา เห็นตรงนะมีกงศ์ละ พระเณร อุบาสกอุบาสิกา มีกี่คนที่เห็นตรงนะ ในวัดปากน้ำนี้ มี ๑๕๐ กว่าคนแล้วนะ เห็นดวงธรรมนะ เห็นดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ กายมนุษย์ละเอียด กายทิพย์ กายทิพย์ละเอียด กายรูปพรหม รูปพรหมละเอียด กายอรูปพรหม อรูปพรหมละเอียด กายธรรม กายธรรมละเอียด กายโสภา โสดาละเอียด สกทาคา สกทาคาละเอียด อนาคา อนาคาละเอียด อรหัต อรหัตละเอียด เห็นดวงธรรมเหล่านั้นแหละ ได้ชื่อว่า ธมฺมทสฺสนิ เห็นตรงทางอื่น ก็อาศัยธรรมเหล่านั้นทั้งนั้น ความถูกต้องตามดวงธรรมนั้นแหละ

ดวงธรรมนี้มาจากไหน การเห็นดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ก็มาจากบริสุทธิ์ ด้วยกาย วาจา ใจ บริสุทธิ์ด้วยกาย วาจา ใจนั้นแหละ เห็นถูกอันนั้น จนกระทั่งเข้าถึงดวงธรรม กายมนุษย์ละเอียดละก็มาจากบริสุทธิ์ด้วยกาย วาจา ใจที่ละเอียดลงไปในนั้นแหละ เข้ามาเป็นดวงธรรมนั้น

กายทิพย์ละ ดวงธรรมอันนี้ก็มาจากทางศีล สัจจะ จาคะ ปัญญา เติมความบริสุทธิ์ลงไปอีก ก็ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายรูปพรหมละ นี่ก็เติมปฐมฌาน ทุตติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน ลงไปให้บริสุทธิ์กาย วาจา ใจอีก สูงขึ้นไป

ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายอรูปพรหมละ ทั้งหยาบทั้งละเอียด ก็เติมอรูปฌาน ๔ เข้า ได้แก่ อากาสาณัญจาฯ วิญญาณัญจาฯ อากิญจัญญาเนาสนัญญาเนาสนัญญาฯ นั้นเห็นถูกทั้งนั้น เห็นตรงอย่างนี้จึงได้ชื่อว่าเห็นถูกละ

ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายธรรมละ ก็ต้องเติมศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะเข้ามา ต่อจากธรรมที่ทำให้เป็นกายละเอียดก็ถึงดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายโสภา สกทาคา อนาคา ก็เติมศีล

สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะ เข้ามา ตามลำดับขึ้นไป จนกระทั่งถึงพระอรหัต  
นั่นแน่ๆ ฌมมทสฺสนํ เป็นอย่างนี้ ลึกซึ่งขนาดนี้ละ ความเห็นเรียกว่าเห็นตรง เห็นธรรมนั่นเอง  
ถ้าเห็นอย่างนี้ละ ใครเห็นเข้าก็ภูมิใจดีอกดีใจ ไม่ใช่ภูมิใจอย่างเดียวนะ พระองค์ทรงรับสั่งว่า อทลฺทฺโ  
ติ ตํ อาหุ อโมฆนุตสฺส ชีวิตํ นักปราชญ์ทั้งหลายย่อมรับรอง กล่าวบุคคลนั้นว่าเป็นคนไม่จน เมื่อมี  
คุณธรรม ๔ ประการอยู่ในตัวเช่นนี้แล้ว เป็นคนไม่จนคือ เป็นคนเชื่อในพระตถาคตเจ้า มีศีลอันดีงาม  
ที่พระอริยเจ้าใคร่ชอบใจ เลื่อมใสในพระสงฆ์ ความเห็นของตนเป็นธรรมชาติตรงหรือเห็นธรรม นี้  
แหละยืนยัน ที่เดียวไม่ใช่คนจน ถ้าเราไม่อยากเป็นคนจน อยากเป็นคนมั่งมีแล้ว ต้องมีธรรม ๔  
ประการนี้อย่าให้เคลื่อน ให้มีไว้ในตัวเสมอ ถ้าเคลื่อนแล้วละก็ ใจจะไม่ผ่องใส จะคิดถึงแต่ สมบัติบ้าง  
เข้าใจแต่สิ่งหยาบๆ เทียบคว้าเรื่อยเปื่อยทีเดียว วุ่นวายไปตามกัน เพราะเหตุว่า ไม่มีธรรม ๔ อย่างนี้  
ประจำอยู่ในตัว ถ้ามีธรรม ๔ อย่างนี้ประจำอยู่ในตัวแล้ว ไม่วุ่นวาย ไม่คลาดเคลื่อนแต่อย่างหนึ่ง  
อย่างใด ยึดกริหม์ทีเดียว เพราะไปเจอบ่อทรัพย์ใหญ่เข้าแล้ว

นี่อริยชนคณา ททรัพย์อันประเสริฐในพระพุทธศาสนามีอยู่อย่างนี้ ภิกษุสามเณร ภูมิใจได้ ปลื้มใจได้ ดี  
อกดีใจได้ ให้เข้าถึงธรรม ๔ ประการเหล่านี้ ให้เชื่อในพระตถาคตเจ้ามั่นในขันธสันดาน มีศีลอันดีงาม  
ให้เลื่อมใสในพระสงฆ์ไว้ แล้วก็แก้ไขความเห็นของตัวเองให้ตรงไว้ อย่าให้ไปคดโกง ถ้าคดโกง ลงโทษตัว  
เอง นี่แหละ นักปราชญ์ทั้งหลายเชิดชูละ กล่าวว่าคุณคนนั้นไม่ใช่เป็นคนจน ไม่ใช่เป็นคนจนแล้ว เป็น  
คนอะไรละ เป็นคนไม่มี ไม่จน จะเรียกว่าจนก็ไม่จน จะเรียกว่ามีก็ไม่มี สบายยิ่งกว่าสบาย อโมฆ  
นุตสฺส ชีวิต สรรเสริญไว้ในทำนองนี้ ความเป็นอยู่ของเขานั้นไม่เปล่าจากประโยชน์ เป็นประโยชน์เรื่อย  
ถ้าไม่มีสิ่งทั้ง ๔ นี้ประจำใจแล้วก็ เป็นอยู่วันหนึ่งเปล่าประโยชน์ทีเดียว ที่ไม่เปล่าประโยชน์นั้นไม่ค่อยมี  
ถ้าว่าเป็นอยู่ดังนี้ละก็ไม่เปล่าจากประโยชน์ทีเดียว ตสฺมา สทฺถญฺจ สีสฺญฺจ ปสาทํ ฌมฺมทสฺสนํ อนุ  
ยฺยุชฺเชถ เมธาวิ สรํ พุทฺธาน สาสนํ ผู้มีปัญญาจะระลึกถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลายอย่างนี้แล้ว  
ควรประกอบความเชื่อไว้เนืองๆ ประกอบศีลไว้เนืองๆ ประกอบความเลื่อมใสไว้เนืองๆ ประกอบความ  
เห็นธรรมไว้เนืองๆ นี่แหละ ไม่เสียทีที่เกิดมาเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนา

ที่ได้ชี้แจงแสดงมาตามวาระพระบาลี คลฺลิตฺวา เป็นสยมาภาษาตามมตยาธิบาย พอสมควรแก่เวลา เอ  
เตน สจฺจวชฺเชน ด้วยอำนาจความสัตย์ที่ได้อ้างธรรมปฏิบัติ ตั้งแต่ต้นจนจบสานนี้ สทา โสตถิ ภาวนตุ  
เต ขอความสุขสวัสดีจงบังเกิดมีแก่ท่านทั้งหลาย บรรดามาสมโมสรในสถานที่นี้ทุกถ้วนหน้า อาตมภาพ  
ชี้แจงแสดงมาพอสมควรแก่เวลา สมมติว่ายุติธรรมิกถาโดยอรรถนियมความเพียงเท่านี้

เอวํ ก็มีด้วยประการฉะนี้ ฯ